

ИЗВЕСТИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО JOURNAL OF THE BULGARIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

web-site: www.geography.bg e-mail: journal.bgs@geography.bg

Рисуването – недоказан или малко известен талант на професор Анастас Иширков The painting – unproven or little-known talent of professor Anastas Ishirkov

Пело Михайлов

Аграрен университет – Пловдив, катедра "Туризм",
4000 Пловдив, България, ул. „Менделев“ 12

Pelo Mihaylov

Agricultural University - Plovdiv, Department of Tourism,
4000 Plovdiv, Bulgaria, 12 Mendelev str.

ABSTRACT

Key words:

Anastas Ishirkov, painting, postcard,
Leipzig, Bulgarian students

Prof. Anastas Ishirkov, apart from a remarkable scientist, was also a good writer. Only recently did it become known that he was among the first tourists to have climbed Cherni Vrah in August 1894. The object of the article is Ishirkov's other talent – painting. A small drawing on a postcard is testified to him. An unknown archivist considers Anastas Ishirkov as its creator. Because of this, in the only one account to his authorship the adjective 'unproven' is used. And his pictorial talent, albeit a little, is already known, as the watercolor have already been seen by a considerable number of people. The drawing is a seal of a lifetime of Bulgarian students in Leipzig. Memorable texts testify that an important part of the student's being was formed by the picnics on Sunday in the vicinity of the city. Among the characters of the painting are the poet Pencho Slaveikov, the lawyer Joseph Fadenhecht, the author of the Bulgarian anthem Tsvetan Radoslavov and Ishirkov himself. Two pictures also show the recipient of the card – Ivan Ivanchev from Lovech. It is possible that unsigned cartoons in the humorous newspaper „Farkat List“ are also the result of the drawing talent of Anastas Ishirkov.

Основателят на българската академична география Анастас Иширков е личност с многостранни таланти. Освен добър учен и преподавател, той е автор на разкази и стихотворения, с които също би имал немалък литературен успех (вж. Василев 1933, Душков 2014), ако през 1898 г. вместо с география, бе продължил да се занимава с литература. Сред по-малко известните факти от неговия живот е този, че е бил редактор (макар и само на два броя) на хумористичния вестник на нередовен печат „Фъркат лист“ (Михайлов 2008, Михайлов 2018а). В процеса на научно-изследователските си занимания с живота и творчеството на проф. Анастас Иширков установих и наскоро публикувах абсолютно неизвестния факт, че той е сред основателите на българския туризъм. През 1894 г. бъдещият професор участва в организирано от Алеко Константинов изкачване на Черни връх от десет софийски жители и един водач от с. Владая (Михайлов 2018б, Михайлов 2018б). Това става точно една година преди масовото изкачване на върха от над 300 души на 27 август 1895 г., която дата се счита за началото на организираното туристическо движение в България. Вероятно скромността на Иширков е причината неговото участие да остане непознато за историята. Възможно е сам да е предложил да застане зад фотоапарата за паметната снимка на деветимата други излетници и водача им (вж. фиг. 1).

Фигура 1. Снимка от първото организирано изкачване на Черни връх през 1894 г. Автор на снимката е Анастас Иширков.

Figure 1. Picture of the first organized climb of Cherni vrah in 1894. Author of the picture Anastas Ishirkov.

Обект на настоящата статия е акварелна рисунка, за която неизвестен архивист е приписал авторството на Анастас Иширков. Така сред талантите на проф. Иширков

трябва да добавим и рисуването.

Рисунката, с размери 8 x 13 см, е направена на гърба на открита пощенска картичка („Отворено писмо“), изпратена от София на 26 септември 1894 г. и получена в Лайпциг на 10 октомври същата година. Картичката не е пътувала цели две седмици, а само две денонощия, като разликата в броя на дните идва заради факта, че по същото време Германската империя (Deutsches Reich) вече използва Григорианския календар, а в България той е въведен чак на 31 март 1916 г. Подателят е неподписан, а адресатът е Иван Иванчев, лобчалия, студент в немския град (Германия/Allemagne. Herrn Iwan Iwantsheff. Candidat philosophie. Ferdinand Rhode Strasse № 7, parterre, in Leipzig) (вж. фиг. 2).

Картичката е запазена в личния архивен фонд на поета Пенчо Славейков, съхраняван в Научния архив на БАН (ф. 114К, оп. 1, а.е. 10).

Фигура 2. Лицевата страна на пощенската картичка с адреса на получателя. Съхранява се в: Научен архив на Българската академия на науките, фонд 114К, опус 1, арх. ег. 10.

Figure 2. Front side of the postcard, including the receiver's address. Stored at Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences, archive fund 114K, register 1, archive unit 10.

Върху гърба на картичката, където се разполага текстът на отвореното писмо, има акварелна рисунка, показваща седем мъже (вж. фиг. 3).

Фигура 3. Втората страна на пощенската картичка с рисунката, за чието автор е обявен Анастас Иширков.

Figure 3. Back of the postcard, including the painting which is announced to be painted by Anastas Ishirkov.

Под тях неизвестен архивист е написал: „Рисувал: Иширков“ и е изброил имената на героите: „Иширков, Каракашев – Пенчо – Разлогов – Козаров, Фаденхехт, Ц. Радославов“. В действителност най-вярно на рисунката, зад Иширков, има още един човек, но от него се вижда само част от тялото и косата му и затова не е бил идентифициран.

Това е единствената податка, че автор на акварела е Анастас Иширков. В заглавието на статията съм употребил прилагателното „недоказан“ талант, защото в историческата наука сведения само от един източник не се приемат за абсолютно достоверни. Второто ми основание за недоказаност е авторството и датировката на текста, обявяващ за художник на рисунката Анастас Иширков и изписващ имената на личностите, изобразени на нея. Относно датировката сигурното е, че текстът е положен върху рисунката не по-рано от 1945 г. Основание за това заключение дава липсата на краесловен голям ер „ѿ“ в края на фамилните имена, който отпада от правописа след реформата в българския език в началото на 1945 г. Поставен преди тази година текстът би изглеждал така: „Рисувалъ: Иширковъ“. Първоначално допуснах, че тази бележка, заедно с имената на лицата на рисунката, са добавени от архивиста, обработил личния архивен фонд на Пенчо Славейков, но по мнение на специалисти в тази област това би било непрофесионално отношение, недопустимо за професионален архивист. Малко вероятно е текстът да е написан от някой от двамата останали живи към онзи момент герои от рисунката – Фаденхехт и Козаров. А от датата на изпращането на картичката до изписването на текста са изминали минимум 51 години. Така неизвестният архивист е записал сведения най-малкото „от втора ръка“ (т.е. съобщени му от някого, преразказани), при това на отстояние повече от половин век от самото събитие, и сам е останал анонимен.

А съм добавил „малко известен“, защото акварелът е включен в едно от таблата („Литературна и художествена дейност“) на изложбата, подготвена от Българското географско дружество по повод 150 години от рождението на професор Анастас Иширков. Тя вече беше експонирана в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в Централната сграда на БАН, в Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив и в Регионалната библиотека „Захарий Княжески“ в Стара Загора, а предстои да гостува и в университетските центрове Велико Търново, Шумен и Благоевград. Следователно архивният документ е видян от значителен брой хора и по някакъв начин, дори и малко, е вече известен.

Върху рисунката има надпис „Gruss aus Sofia“ (Поздраву от София), поставен вероятно от художника. Друг надпис със синьо мастило „den 10 October 1894“ може би е изписан от получателя Иван Иванчев, за когото явно не е било достатъчно, че пощенското клеймо на приемащата станция също е съхранило за историята датата на получаването на картичката.

На рисунката са изобразени седем българи – студенти в Лайпцигския университет през 1894 г. Ето и кратки биографични данни за седмината, представени на рисунката от дясно наляво.

Цветан Радославов (1863, Свищов–1931), поет, композитор, педагог. Завършва философия с докторат в Лайпциг (1897). Гимназиален учител в Габрово, Русе и София. През 1885 г. създава текста и музиката на песента „Горда Стара планина“, хармонизирана по-късно от Добри Христов

и наречена „Мила Родино“. През 1964 г. песента става основа на българския национален химн.

Йосиф Фаденхехт (1873, Ерзурум, Турция–1953), юрист, действителен член на Българското книжовно дружество (1906). Завършва право с докторат в Лайпциг (1897). От 1898 е доцент, от 1903 професор по гражданско право в дн. Софийски университет. Министър на правосъдието (1918). Народен представител в четири народни събрания. Дядо на актьора Йосиф Сърчаджиев.

Петър Козаров (1872, Сливен–1957), ботаник, агроном и стопански деец, първ български специалист по физиология на растенията. Завършва естествени науки с докторат в Лайпциг (1896). Специализира в Германия, Франция и Италия (1903–1905). От 1905 до 1910 г. е директор на опитните станции в Образцов чифлик и София. От 1911 до 1934 г. работи в Българската земеделска банка. Има принос за въвеждането на земеделските застраховки и заслуги за създаването и развитието на земеделското опитно дело в България.

Георги Разлогов (1866, Банско–неизв.), завършва първия випуск на дн. Софийски университет, специалност „Славянска филология и литература“, дългогодишен гимназиален учител и директор. Изпратен на специализация в Лайпциг, но скоро след това Министерството на народното просвещение спира стипендиите и той е принуден да са завърне в България, заедно с Йордан Попгеоргиев от Търново, Тодор Свещаров от Чирпан и Тодор Черноголов от Сливен (Иширков 2018).

Пенчо Петков Славейков (1866, Трявна–1912), поет, литературен критик, есеист, преводач, действителен член на Българското книжовно дружество (1898). Следва в Лайпциг (1892–1897). Поддиректор (1901–1908) и директор (1909–1911) на Народната библиотека в София, директор (1908–1909) на Народния театър.

Кубрат Каракашев (1873, Русе–1937), завършва медицина в Лайпциг. Лекар, завеждащ вътрешното отделение и управител (1924–1934) на болницата на Българския червен кръст, дн. Университетска многопрофилна болница за активно лечение и спешна медицина „Николай Ив. Пирогов“. През 1921 г. извършва аутопсията на тялото на народния поет Иван Вазов, отделя сърцето и мозъка му и ги поставя в стъкленици.

Анастас Иширков (1868, Ловеч–1937), завършва първия випуск на дн. Софийски университет, специалност „История“. Със стипендия на Министерството на народното просвещение е изпратен на специализация по славянска филология в Лайпциг. След спирането на стипендиите с финансовата подкрепа на братовчедите си г-р Стефан и кап. Иван Ватев Иширков остава за още една година. Успява да защити докторат по география на тема „Южна България“, като държи изпити и по славянска филология и философия (1895). След завръщането си в България достига до длъжност професор по география и етнография в дн. Софийски университет. През 1904 г. Анастас Иширков е избран за действителен член на Българското книжовно дружество (от 1911 БАН).

Рисунката вероятно изобразява някаква конкретна случка от интензивния и интересен живот на българските студенти в Лайпциг. Но каква точно – все още остава загадка.

За живота на българските студенти в Лайпциг разказват двама от съвременниците на случката, като единият от тях – Петър Козаров, е изобразен на рисунката: „Другари-събученци през време на студентството ми в Лайпциг имах доста. Едни от тях заварих там, някои от които бяха пред завършване – в последната година. Други дойдоха с мен, но

бяха свършили вече Висшето училище в София и изпратени на специализация за две години. Млади гимназисти бяхме само неколцина, между които Пенчо Славейков и Йосиф Фаденхехт. Намерих се в една избрана среда, с традиции, заветвани от бившите лайпцигски възпитаници, свършили там по-рано...

Живеехме много заедно. Бяхме обединени в дружество, като българска секция на Славянското академическо дружество, основано още през 1878 г. от студентите-славяни в Лайпциг. Събирахме се често през зимата на другарски срещи, в които се държаша сказки и реферати. Вобщо живеехме идеен живот и съществуваше едно научно събрънвание.

През пролетта, в празнични дни след обед, предприемахме общи излети из гористите околности на града, особено на прочутия Розентал“ (Козаров 1937).

Бившият директор на Народната библиотека в София Велико Йорданов, роден в с. Медвен, Котленско, учил в Лайпциг славянска и немска филология между 1893 и 1898 г., си спомня: „Другарството и приятелството между нашите студенти в Лайпциг през второто десетилетие се бе развило твърде силно. То бе особено мило явление, за което ние и досега си спомняме с възторг. Задружност свързваше душите и сърцата ни в искрени начала и се изразяваше винаги във взаимно уважение и внимание. Недоразуменията и раздорите се изглаждаха веднага пак чрез избран съд. Пазихме както личното свое, тъй и народното си достойнство...

Ако на балове, вечеринки, театри и др., бивахме по малко, честичко отделни лица или групи, то по Коледа и Великден, при празничните излети – тогава вече бивахме, както и в дружествените събрания, почти всички, начело, разбира се, с Пенчо Славейков... Особено на нашия Великден (Възкресение Христово) ние вкупом отивахме в гръцкия параклис и тържествено изпявахме на български „Христос Възкресе“ три пъти, което произвеждаше своя ефект – за мощния дух на българските студенти в Лайпциг, – гръци почти не бяха останали.

С излетите пак се вестяваше пред обществото нашата народност в по-голяма общност, пак и нашето другарство и единодушие. Всеки празник след обед – в Германия празници са почти само неделните дни, Коледа и Великден, както е обичай, се използва за излет. Достатъчно се е работило през делничните дни. Околностите на Лайпциг – тогавашните предградия: Коневци, Голис, Плазвиц и др., които вече са съединени с града, познавах добре нашите излети. Пък познава ги и река Плайза, по която често сме плавали с лодки... „Кристал палас“ (Schützenhaus), Палмен гартен, Розентал, с нейната изкуствена планина „Scherbelberg“, която тогава се строеше от отпадоци от шиещата и пр., прокълтяваха от нашите масови, весели шествия“ (Йорданов 1938). Вероятно рисунката отразява събитие, станало по време на някой от излетите.

В подкрепа на приписването от неизвестния архивист авторство на акварела, открит и едно косвено доказателство, че тя наистина може да е рисувана от Иширков. В автобиографията си, писана след 1930 г., той си спомня: „В VII клас [в Габровската гимназия] имах две мърнения, от които едното пред класния Степан Юринич... Второто мое престъпление бе: в часа по рисуване рисувах доста неслучно [неуспешно – б. м. П. М.] различни фигури, между тях един човек наметнат с шал; това направих, защото много мъчно ми се отдаваше да рисувам ръце. Учителят по рисуване Кехайов забележи тая рисунка и видял в нея карикатура на учителя по история Богданов. Взема

рисунокът и я представил в учителския съвет и заради нея ми направиха мъмрене пред класа. Това ме още повече ядоса и аз исках да напусна гимназията“ (Иширков 2018). И наистина, на акварелната рисунка, персонажите малко странно си служат с ръцете – или ги държат прибрани към тялото си, или неспокояно ги размахват във въздуха.

Друго косвено доказателство е, че през лятната ваканция на 1894 г. Иширков се е прибрал в България и през август взема участие в излета на Алековата компания до Черни връх (Михайлов 2018б, Михайлов 2018б). Този факт прибавя още един аргумент към възможността Иширков наистина да е автор на рисунката и подател на картичката.

Адресатът Иван Иванчев Хаджиславов е родом от Ловеч, учи икономика в Лайпцигския университет от 16 октомври 1891 г. до 26 юли 1895 г. Историята не е съхранила други сведения за него (такива потърсих в Историческия музей в Ловеч и в отдел „Регионална история“ на Регионалната библиотека „Беню Цонев“ в Ловеч), но за сметка на това е съхранила две колективни фотографии с негово участие.

Първата (вж. фиг. 4) е публикувана в сборника „Ловеч и Ловчанско“, на която той позира във фотостудио, заедно с други трима ловчалии: Анастас Иширков, бъдещия лекар д-р Стефан Ватев, учил в Лайпциг медицина от 1888 до 1893 г., и бъдещия инженер Трифон Трифонов, пристигнал от Дрезден в Лайпциг, за да се види със своите съграждани. Фотографията е направена през 1893 г.

Обр. 43. Професорът Иширков преди 40 години, като студент в гр. Лайпциг, наедно с своите съграждани и то (от ляво на дясно): Инженерът Трифон Трифонов, Проф. д-р Ст. Ватев и д-р Ив. Иванчев. Трифонов е бил студент в гр. Дрезден и отишъл в Лайпциг на гости на своите съграждани също студенти през 1893 г.

Фигура 4. От ляво надясно: Тр. Трифонов, Ан. Иширков, Ст. Ватев, Ив. Иванчев, 1893 г. Източник: Ловеч и Ловчанско, кн. V. София, 1934, с. 151.

Figure 4. From left to right: Tr. Trifonov, An. Ishirkov, St. Vatev, Iv. Ivanchev, 1893. Source: Lovech i Lovchansko, part V. Sofia, 1934, p. 151.

Втората фотография (вж. фиг. 5) е от 1894 г., като в студиото са събрани всички българи, учили в Лайпциг през същата година. На нея са и всички герои на акварелната рисунка – от Пенчо Славейков до Георги Разлогов. Тя позволява да се види, че Анастас Иширков – вероятният художник, се е справил реалистично и доста изкусно, рисувайки с голяма прилика лицата на всички персонажи, при това в групова композиция на малкия формат (8 x 13 см) на пощенската картичка.

В заключение ще напиша, че освен писателски талант за разкази и стихотворения, Анастас Иширков притежава и добри рисувачески умения, засега заявени единствено чрез акварелната рисунка, запазена в личния архивен фонд на Пенчо Славейков, съхраняван в Научния архив на БАН.

Възможно е да съществуват и други рисунки на Иширков, като на първо място такива трябва да бъдат потърсени сред неподписаните карикатури от двата броя на хумористичния вестник „Фаркат лист“ (вж. фиг. 6).

Студенти от българската секция при Славянското акад. дружество в Лайпциг през 1894 година. От ляво на дясно: Павел Козлов, Георги Разлогов, Павел Воденски, Анастас Иширков, Александър Христов, Димитър Янжков, Никола Войнов, Кубрат Каракъзия, Йордан Данчев. Седнали: Павел Недков, Пенчо Славейков, Богдан Чавов, Тодор Черногозов и Цвятин Разлогов. По леглаги: Иван Иванчев и Велик Йорданов.

Фигура 5. Българските студенти, учещи в Лайпциг през 1894 г. Източник: Йорданов, В. 1938. Лайпциг и българите, с. 120.

Figure 5. The Bulgarian students, studying in Leipzig in 1894. Source: Yordanov, V. 1938. Leipzig and Bulgarians, p. 120.

Фигура 6. Факсимиле от страница на вестник „Фаркат лист“. Съхранява се в: Научен архив на Българската академия на науките, фонд 9К, опис 1, архивна единица 2983.

Figure 6. Facsimile from a newspaper page „Farkat list“ („Flying Sheet“). Stored at Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences, archive fund 9K, register 1, archive unit 2983.

Литература

- Василев, Вл. 1933. Разказите на Иширков. – Известия на Българското географско дружество, кн. 1, 385–390. / Vasilev, Vl. 1933. Ishirkov's stories. – Izvestiya na Balgarskoto geografско družhestvo, kn. 1, 385–390. (Bg).
- Душков, Ж. 2014. Ранните литературни творби на Анастас Иширков. – Избор. Алманах (Русе). Кн. 21, 137–151. / Dushkov, Zh. 2014. Anastas Ishirkov's early literary works. – Izvor. Almanah (Ruse). Кн. 21, 137–151. (Bg).
- Иширков, Ан. 2018. Автобиография (оригинален ръкопис). София. / Ishirkov, An. 2018. Autobiography (original manuscript). Sofia. (Bg).
- Йорданов, В. 1938. Лапциг и българите. София. / Yordanov, V. 1938. Leipzig and Bulgarians. Sofia. (Bg).
- Козаров, П. 1937. Моят живот и дейност. 1873–1937. София. / Kozarov, P. 1937. My life and activity. 1873–1937. Sofia. (Bg).
- Михайлов, П. 2008. Фъркат лист – неизвестен вестник, редактиран от Анастас Иширков. – В: Михайлов, П. 2008. Страници за професор Анастас Иширков. Пловдив: Интелексперт-94, 40–46. / Mihaylov, P. 2008. A Flying Sheet – unknown newspaper edited by Anastas Ishirkov. – In: Mihaylov, P. 2008. Pages, dedicated to Professor Anastas Ishirkov. Plovdiv: Intelekspert-94, 40–46. (Bg).
- Михайлов, П. 2018а. Неизвестен вестник, редактиран от проф. Анастас Иширков. – Библиотека, XXV, № 1, 67–76. / Mihaylov, P. 2018a. Unknown newspaper edited by Professor Anastas Ishirkov. – Biblioteka, XXV, № 1, 67–76. (Bg).
- Михайлов, П. 2018б. Непознатият Иширков. – В: Михайлов, П. 2018. Непознатият и неразпознатият Анастас Иширков. Пловдив: Интелексперт-94, 8–20. / Mihaylov, P. 2018b. Unknown Ishirkov. – In: Mihaylov, P. 2018. Unknown and unrecognized Anastas Ishirkov. Plovdiv: Intelekspert-94, 8–20. (Bg).
- Михайлов, П. 2018в. 150 години от рождението на професор Анастас Иширков. Един от първите туристи, изкачили Черни връх. – Ехо, № 4, април, с. 15. / Mihaylov, P. 2018v. 150th Birth Anniversary of Prof. Anastas Ishirkov. One of the first tourists that have climbed Cherni vrаh. – Eho, № 4, april, p. 15. (Bg).